

De Oostvries

Berichtenblad van de heemkundige kring

HET LAND VAN NEVELE

Berichtenblad van de Heemkundige Kring
H E T L A N D V A N N E V E L E

Derde jaargang, aflevering 3 - okt. 1972

De Heemkundige Kring "Het Land van Nevele" heeft als *werkgebied* de gemeenten Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, St.-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren-Deinze.

De vereniging streeft ernaar de studie van ons heem te bevorderen, de resultaten ervan te publiceren en actief bij te dragen tot de bescherming en het beheer van ons leefmilieu. Daartoe organiseert zij geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstapen en wandelingen. Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er gratis aan deelnemen.

Het jaarlijks te betalen *lidgeld* bedraagt 100 F. (gewoon lid), 250 F. (steunend lid), of 500 F. (erelid) en kan overgeschreven worden op P.R. 627982 van "Het Land van Nevele", Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

Bijdragen voor het Berichtenblad dienen te worden toegestuurd aan redaktie-
sekretaris J. TAELDEMAN, Muizendale 10,
9840 Landegem. Andere briefwisseling aan
voorzitter J. LUYSSAERT, Poeldendries 11,
9840 Landegem.

+

+

+

In memoriam ANTOON SCHELSTRAETE

Aalter 25-10-1918 - Gent 23-8-1972

Op 23 augustus 1972 ontviel ons alweer een trouw lid dat vanaf het prille begin in 1970 onze activiteiten met belangstelling en kennis van zaken gevolgd heeft. Rechtstreeks heeft hij zich in onze vereniging niet meer onder de schijnwerpers geplaatst. Antoon SCHELSTRAETE was van nature eerder een stille werker en zijn resterende energie wenste hij terecht te gebruiken voor zijn gezin en zijn beroep.

Antoon René SCHELSTRAETE werd te Aalter geboren in de laatste oorlogsdagen van 1918. Naast hem vulden nog 13 andere kinderen de ouderlijke woning. Door zijn begaafdheid en de inspanningen van zijn ouders was hem een degelijke intellectuele vorming gegund. In 1960 promoveerde hij tot licentiaat in de Germaanse Filologie aan de Rijksuniversiteit te Gent. Daarna was hij leraar aan het Vrij Handelssinstituut te Sint-Michiels bij Brugge.

Een langdurige ziekte ondermijnde al sedert ettelijke jaren zijn gestel tot hij ons voor enkele weken uiteindelijk nog enigszins onverwacht maar helaas definitief ontviel.

Voor zijn verwanten en zijn nabije vriendekring zal de nagedachtenis aan zijn menselijke kwaliteiten nu ongetwijfeld het dierbaarst zijn.

"Het Land van Nevele" wil als laatste groot vooral de wetenschappelijke verdienste van deze oud-Nevelenaar even memoreren. Antoon Schelstraetes promotie in 1960 was op de eerste plaats het resultaat van een degelijk proefschrift dat o.l.v. Prof. Dr. A. Van Elslander tot stand was gekomen en handelde over *Cyriel Buysse. Zijn Nevelse periode (1859-1896)*. Ik herinner me nog zeer goed dat Prof. Van Elslander in zijn kolleges over de Nevelse schrijver herhaaldelijk de naam van de afluivige citeerde bij de behandeling van Cyriel Buyssses literair debuut in de jaren 1880.

Met zijn proefschrift heeft Antoon Schelstraete op de eerste plaats bewezen dat Buysse zich al geruime tijd vóór zijn eerste publikaties (1885-86) intens maar in stilte met scheppend werk had beziggehouden. Verder bevat zijn skriptie een schat aan biografische gegevens over de Nevelse auteur, een boeiende milieuschets over Nevele in de tweede helft van de 19de eeuw en een merkwaardige uiteenzetting over de manier waarop Buyssses eerste romans tot stand gekomen zijn (geïllustreerd aan "Sursum Corda").

Voor ons blijft Antoon SCHEL-
STRAETE verder leven als een man met heel veel aanleg voor wetenschappelijk werk, gekonkretiseerd in zijn uitstekende Buysse-studie.

J. TAELDEMAN.

+

+

+

BIJ DE KAFTFOTO

De kaft biedt een foto van een van de schoonste landelijke woningen van Nevele, waar de verbouwingswoede nog geen vat op gekregen heeft. Zij is gelegen in de Ham, nr. 9.

De oudste vermeldingen van een hoeve op die plaats dateren van 1682. Toen was de "hofstede ende lande daer mede gaende" eigendom van Lieber Mortier.

Ook op de kaart van FERRARIS (1769-1777) treft men die hoeve aan. Wellicht is ze enkele jaren vroeger vernieuwd of verbouwd, want de gevelankers dragen het jaartal 1767.

Omstreeks 1840 is de woning grondig vernieuwd. De vensterramen zijn toen van tralies voorzien. Dat is typisch voor de "hongerjaren" : de afgelegen hoeven moesten toen inderdaad op allerlei manieren beveiligd worden tegen (heel vaak uit noodzaak) plunderende benden. Zelfs het venster in de zijgevel heeft stevig traliewerk voor zich !

De woning is zuidelijk gericht, wat in onze streken heel veel het geval is. De oude stalling is naar het oosten gericht.

In 1860 was deze hoeve eigendom van Maurits Cackaert, landbouwer.

Nu woont er Maurice Van Nevel; de eigenaar is ons medelid veearts Dr. BOONE uit Nevele.

+

+

+

ZANTEN uit NEVELE

- DE SLECHTE JAREN

De jaren 1840-1850 staan in de geschiedenis bekend als de "zwarte jaren" van armoede en ellende (slechte graan-oogsten, aardappelplagen, werkeloosheid). Ook in Nevele moet die slechte tijd zich sterk hebben laten voelen, zoals blijkt uit een aantal berichten in de toenmalige pers :

De Broedermin (24.4.1849) : "De uitgehongerde bewoners van de Blasiusdrieschstraat en de Zijstraat te Nevele hielden jacht op elke hond, nadat men in de gemelde straten geen enkele kat meer aantrof."

Journal des Flandres (12.2.1848) : In het kanaal van Schipdonk kwamen veel sloopjes aanleggen die mest brachten voor de landbouwers. Het lossen gebeurde door bewoners van de Blasiusdriesstraat en de Franse straat. "Deze lossers zochten eerst tussen het mest naar de aardappelschillen, deze werden gewassen geroosterd op de stoof en zo opgeten."

Hierbij dient opgemerkt te worden dat aardappelen hier toen weinig voorkwamen, want de oudste aanplanting in Nevele dateert van 1777.

- ZWARE BRANDRAMP

Op 19 augustus 1870 om 2.30 u. 's nachts brak brand uit in de stelling van Pieter Van Nevel (nu het "Hof ten Dale" van L. De Meester). Alle stallen

met 11 runderen, 4 melkkoeien, 1 vette
vaars, stro en hooi werden door het vuur
vernield. De schade bedroeg toen 24.000
fr. !

(Notulen van de Nevelse Gemeenteraad,
jaaroverzicht 1870).

- AANHOUDING van PASTOOR SOMERS te NEVELE

Deze pastoor had de eed van
trouw aan de Franse Republiek niet willen
afleggen en dook onder. Hij verschool
zich bij landbouwer Vincent, die in de
Meulenaerestraat (nu Van der Cruyssen-
straat, woning B. Van Wontergthem)-woonde.
Samen met diens zoon, die geweigerd had
zich als soldaat aan te melden, had hij
een schuilplaats op de zolder. Op 13
februari 1798 werden ze echter verkleit
door een Nevelenaar. Franse soldaten om-
singelden de woning. Op levensgevaar wong
de jongeman zich door een hoog zolder-
venstertje dat niet in het oog werd gehou-
den en kon zo de vlucht nemen. De priester
wilde dat nadoen, stroopte daartoe zelfs
zijn hemd uit maar kon er niet doorheen.
De geestelijke werd aangehouden, mishan-
deld en afgeranseld. Ondertussen kroop de
jonge Vincent langs de haag naar het
kreupelhout en verborg zich in een droge
gracht. Hij hoorde de wachten schreeuwen
en vloeken : "Langs hier, langs hier is
hij ontsnapt". Met hun spiesen staken ze
in de gracht rond hem heen maar ze vonden
hem niet. Toen alles stil was, sloop hij
naar de Dodemanstraat in Bearle, waar nog
andere jongelingen in de bossen onderge-
doken waren, en hij verbleef daar lange
tijd.

Pastoor SOMERS werd naar Gent overgebracht en in het Rasphuis opgesloten, samen met nog 9 anderen. Hij verbleef er tot 19 februari 1799, toen hij wegens ziekte vrijgelaten werd.

(Gegevens uit het kerkarchief van Nevele).

- TOLRECHTEN

Na de verharding (met stenen) van de weg Nevele-Poesele-Lotenhulle werd op het grondgebied van Nevele een tol ("barrière") opgericht ter hoogte van de herberg "Het Goedje". Op 28 maart 1859 werd die tol als volgt vastgesteld :

1 paar wielen : 3 cent
2 paar wielen of 3 wielen : 5 cent
met paard of muilezel of 4 ingespannen
trekdieren : 5 cent
5 trekdieren : 8 cent
6 trekdieren : 10 cent
7 of 8 trekdieren : 20 en 30 cent.

De tol was aangeduid door een staak die verlicht moest zijn tussen 1 november en 30 maart. Bij maneschijn was die verlichting niet verplicht.

Deze "barrière" werd afgeschaft op 16 november 1867.

(Uit de Notulen van de Gemeenteraadszittingen te Nevele).

- HET OPLATEN van een BALLON

Op de wijk Akker hadden eertijds vele volksspelen plaats ter gelegenheid van de kermis : mastklimmen, kik-

vorskoers, hondenkoers, valleezenkoers, zaklopen, kuipkesten en paardenkoers langs de Ooschekouter (toen nog een aarde-weg) lokten veel volk.

Op Pinksteren van 1888 zou men echter een ballon oplaten ! Die ballon in dik papier, met een meter doorsnede en versierd met de Belgische driekleur hing al twee weken tevoren voor het venster-raam van de herberg "In de hoop van Vrede" bij K. Verplaetse. Op de kermisdag kwam dan de man die voor dat spektakel zou in-staan, "Stien Joos", aangewandeld in groot ornaat met wandelstok, hoge hoed en heren-rok ("pieteleir"). De ballon werd aange-bracht, opengerold en met zilverpapier behangen. Onder de ballonopening hing men een spons die in spiritus gedrenkt was. Stien stak met een zekere waardigheid de spons in brand, waarop de ballon de hoogte inging tot ze hem niet meer konden zien.

Later werd het oplaten van een ballon een vaste kermisattractie, in Nevele en omgeving lange tijd met "Stien" als vedette. Hierbij gebeurden wel eens onvoorziene dingen, maar dat alles verhoogde nog het spektakel. Zo gebeurde op een schuttersfeest eens het volgende : een sterke wind deed de ballon schuin wegdrijven en hij schoot in brand.

Als "Stien" zijn taak volbracht had, wreef hij zijn handen af, nam zijn hoge hoed af als groet en wandelde waardig verder.....

- CHOLERA MORBUS

Velen hebben wel van deze vreselijke ziekte gehoord. Minder bekend is misschien dat Nevele er in de jaren 1830 fel door geteisterd werd, bij zoverre dat de gemeenteraad op 18 april 1832 de volgende maatregelen moest goedkeuren om de ziekte te bestrijden :

1. "Allen der gemeente, binnen het dorp, moeten 2 maal daags de straten kuischen en met water besproeien op een behoorlijke manier te weten :
's morgens om 9 uur en 's namiddags om 4 uur."

2. "Alle eigenaars der kleine woondsten, zullen na 3 dagen na deze afkondiging, hunne woningen binnen en buiten witten met levenden kalk; faute zal op hunne kosten worden gedaan."

3. "Alle woondsten van het armbestuur zullen door de administratie kosteloos worden gekalkt."

4. "Alle bewoners moeten in de 3 dagen hunne beerputten uit ruimen en behoorlijk zuiveren als ook gene minste vuiligheid op de straten laten liggen welke slechte reuk kan bij brengen."

5. "Alle aangelanden der waterlopen zullen verplicht wezen behoorlijk de grachten te zuiveren en de waters hunne loop te geven om alle onheijlen te vermijden."

6. Verder werd een kommissie belast "om ook na te zien de gesteltnisse der slaap-

inge der gemeene klasse." Die kommissie bestond uit : Francies Vermeire - onder-pastoor, Jan Tesselij, Jan-Baptiste Maenhout en Jan-Baptiste Loontjes.

De gemeente richtte ook een hospitaal in : in het Oostbroek stond een kapel (nu van Onze-Lieve-Vrouw) waarin men voortaan 6 tot 8 personen kon verzorgen. Felix Blomme was daar geneesheer. Om de kosten van dit alles te dekken zou men een kollekte houden bij de gegoede ingezetenen van de gemeente.

(Uit de notulen van de Nevelse gemeenteraad).

- INSLAANDE BLIKSEM

In het dagblad *De Denderbode* van 17 augustus 1890 (blz. 2) trof ons volgend bericht :

"Het verschrikkelijk onweer van zondag heeft vooral in Vlaanderen schae aangericht. Te Nevele rond half drie ure zat de huisvrouw van Jan D'Haenens eene moeder van zeven kinderen rustig aan de stoof. Twee kleinen stonden aan hare rechterhand, terwijl zij een derde op hare schoot te eten gaf. Op eens bij enen felle donderslag, drong de bliksem binnen langs de schouw en wierp moeder en kinderen bewusteloos tegen de grond. De kinderen bekwamen geen letsel, doch de moeder heeft lang bewusteloos gelegen. Waarschijnlijk zal zij het gebruik van haar arm enige tijd missen."

A. JANSSENS.

+

+

+

HAERENS.

Hetzelfde als Aerens, maar met een hypercorrecte h gespeld. Arent is hetzelfde als Aernoud. Een afstammeling van Arent werd Aerents of Aerens genoemd.

CLAUS.

Zoals Claeys (1) is het een verkorte vorm van Nicholaus.

LEYS.

Ley is een variant van Loy uit Elooi (5). Een afstammeling van Ley werd Leys genoemd.

MATTHEUWS.

Naam van de evangelist Matthaeus.

MEYSKENS.

Zoals de naam Meysensone vermoedelijk een variant is van Meynsen sone (assimilatie van ns-s, vgl. veinster-veister) (6) is Meyskens vermoedelijk een variant van meynskens, een verkleinwoord van Meinse. Meinse is een afleiding van een Germaanse mein- naam, vgl. Meino, Meineken (7). Het kan ook gewoon het Middelnederlandse woord meiskin "meisje" bevatten. Een kind van een ongehuwde moeder kon gemakkelijk die naam krijgen, want een afstammeling van meysken werd meyskens genoemd.

ROMBAUT.

Mannelijke voornaam Romboud, uit het Germaans hrom-bald.

ROWAERT.

Waarschijnlijk een Germaanse naam. BRECHENMACHER (8) citeert voor het Duitse taalgebied Rohart uit Ruothart.

SEGHERS.

Mannelijke voornaam Segher, uit het Germaans Siger (9). De afstammelingen van Segher kregen de naam Seghers.

TIETENS.

Afstammeling van Tieten of Tietin. Tietin is een vlevorm voor Tiet, dat we kunnen verklaren uit de Germaanse naam Thiodo, Tiedo (10).

- (1) *Berichtenblad van de heemkundige kring "Het Land van Nevele"*, jr. 2, afl. 4, blz. 169-176.
- (2) F. DEBRABANDERE, *Studie van de Persoonsnamen in de Kasselrij Kortrijk (1350-1400)*, Handzame, 1970, blz. 123.
- (3) M. GYSSELING-P. BOUGARD, *L'onomastique calaisienne à la fin du 13e siècle*, Leuven-Brussel, 1963, blz. 33. (*David Anglicus = Dauwe l'Engles*).
- (4) M. GYSSELING-A.G.F. KOCH, *Diplomata Belgica ante annum millesimum centesimum scripta*, Brussel, 1950, blz. 133, 252.
- (5) F. DEBRABANDERE, *o.c.*, blz. 273.
- (6) *Ibid.*, blz. 302.
- (7) J.K. BRECHENMACHER, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen*, Glückburg/Ostsee, 1958-62, dl. 2, blz. 251.
- (8) *Ibid.*, dl. 2, blz. 424.
- (9) M. GYSSELING-A.G.F. KOCH, *o.c.*, blz. 318, 217.
- (10) *Ibid.*, blz. 70, 391.

J. LUYSSAERT.

+

+

+

DORPSGEBEURTENISSEN UIT VROEGER EEUWEN

EEN ONEERLIJKE MOLENAAR

Op verzoek van Baudewijn De Meyere, baljuw, werd door de wethouders van Hansbeke op 30 april 1636 een onderzoek ingesteld tegen Jan De Clercq, dorpsmolenaar, die reeds enige tijd van onregelmatige handelingen verdacht werd.

Enkele dorpelingen legden hieromtrent voor de schepenbank, "*inde presentie*" van de molenaar, bezwarende beschuldigingen af.

Gillis Van Hulle, 47 j. oud, getuigde dat hij aan Jan Verniers "*vier mueckens (1) coorne*" had gekocht "*ende tselve behoorlick met een goede gebrande viertaele (2)*" had gemeten vooraleer de huisvrouw van Verniers het samen "*met haere backte coorne*" naar de molen had gebracht. Bij het nawegen van het afgehaalde meel had hij vastgesteld "*dat vuyte voornomde backte te cort quam ontrent een muecken coorne.*"

Joos De Meyere fs. Nicolaes, 32 j. oud, had een vooraf gewogen "*backte coorne*" "*naer de muelen van Jan De Clercq*" gebracht en het nadien door zijn knecht laten afhalen. Er werd "*bevonden datter vuyte voornomde backte wel thien pont mel meer vuyt genomen was dan trecht.*" De Meyere had "*sijnen onaepe*" "*terstont wederomme gesonden*", die de molenaar op de vingers tikte met de woorden: "*Ghijlieden hebt wel thien pondt mel te veele vuyt ons backte ghenomen*" waarop de "*mulder*", die het tekort bijpaste, antwoordde:

"Mijnen knecht moet hem verabuseert hebben."

Jan De Brauwer, 35 j. oud, verklaarde dat hij had "gemeten ende gheweghen met een behoorlicke gewichte ses meuckens coorne" en "ontrent drij steenen (3) mel" te weinig ontving. Het tekort werd echter door de molenaar niet teruggegeven, die beweerde: "Isseer vuyt uwe backte meer genomen dan behoort, ick en hebbe tselve niet gedaen."

Pieter Verstraeten fs. Gherolf, 30 j. oud, liet "swijnnecost up de meulen" malen maar stelde achteraf vast "datter onder inden voorseyden sack was ligghende gruys ende ander nateur van mel ghelijck ofte tselve hadde gesicht ofte gebuyhelt gheweest."

Pieter Beckaert, 24 j. oud, verklaarde dat hij van "een muecken taeruwe", wegende ongeveer 27 à 28 pond, slechts 22 pond terugkreeg. Toen hij de knecht van de molenaar hierover aansprak, had deze geantwoord: "Ick en hebbe tselve niet gemaelen nochte gheweghen, mijn meester moet hem verabuseert hebben."

Ook Symoen Van Houcke, 43 j. oud, had de molenaar terechtgewezen die hem "ten diversche reysen heeft gerestitueert vier pont mel twelcke hij up sijnen muelene te veele genomen hadde."

Tenslotte wist Gillis De Backere "capeteyn vande prochie" (4), 36 j. oud, te vertellen dat Jan De Clercq "muelenaar", ongeveer 3 jaar geleden, "twee ofte drij appelboomen of perreboomen up tcasteel"

had gehaald *"ende deselve"* had *"geplant up de hofstede vanden heere"*, waar hij woonde. De ambtenaar beweerde dat deze bomen nadien door de molenaar dievelings werden *"verplant ende vuytgedaen vande hofstede vanden heere"* en werden geplant op de hofstede, die hij aan Philips Thijs verpachtte. Dit werd door Cornelis Bayens, die bij het karweitje had geholpen, bevestigd.

(Rijksarchief Gent, fonds Hansbeke, bundel 144).

- (1) Inhoudsmaat voor koren.
- (2) Verwant met *"vierendeel"* : maat voor graan. Gebrand: wellicht geijkt.
- (3) Steen : gewicht (+ 6 pond).
- (4) Eerste veldwachter.

VERBODEN TE VISSSEN

"Louys Meessan, lansman", 30 j. oud, was pachter van een omwalde hofstede te Hansbeke, toebehorend aan *"Jan Huybens tot Gendt"* (1).

"Inde maent van Juny 1659" vroeg Don Alexander de Guernoval aan de boer *"omme te moghen visschen in het waeter ofte wal"*, hetgeen door deze werd geweigerd *"mits hij sulck consent niet en vermocht te gheven, ghemerckt den visch was toebehoorende den voorseyden Huybens."*

Niettegenstaande dit verbod kwam de edelman *"inden avontstont naer sonne onderganck met sijnen knecht ende andere persoonen"*, die op zijn bevel *"eenighe quantiteyt van visch"* uit de wal vingen.

Deze verboden vispartij werd, tijdens de *"informaetie preparatoire gehoort bij burchmeester ende schepenen vande prochie ende heerelickhede van Hansbecque"* op 4 october 1659, door *Marten Van Hulle fs. Sacharyas lansman* 68 j. oud en zijn knecht *"Frans Vergote jonckman"* 33 j. oud, getuigen ter zake, bevestigd.

Tijdens dezelfde ondervraging verklaarde de plichtgetrouwe pachter dat hij op die avond *"tselfe ghewaere worden-*
de" aan de vissers had gevraagd *"waeromme sij daer waeren visschende ende wie hem-*
lieden ertoe consent hadde ghegeven", waarop Don Alexander riep *"dat hij soude in huys gaen ende swijghen ofte dat hij hem onverre soude schieten met sijn roer"*.

Meessman, die zich ingevolge dit dreigement bevreesd terugtrok, had echter het voorval aan het klokzeel gehangen.

Toen hij enige dagen later de adellijke heer langs de straat, *"seer naer het huys van Jan Lefebuere"* tegenkwam, vroeg deze hem toornig *"oft hij gheseyt hadde dat hij gevischt soude hebben inden wal van Sieur Jan Huybens."*

Volgens de verklaringen van de landman had de verbolgen Don Alexander hem op het bevestigend antwoord *"willen onverreschieten met sijn roer."*

Gillis Vander Ghinst, koster, 40 j. oud, die toevallig voorbijliep, had gehoord dat Messman tegen de edelman zegde *"dat hij sijnen haene van sijn roer niet moeste uptrecken omme te schieten."*

Op 29 juni daaropvolgend ontmoette de boer *"ande kercke"* opnieuw Don Alexander die *"was vuyttreckende sijne rapiere (2), dreeghende ermede te griefven"* zodat de landbouwer *"van vreesse quam geloopen door het huys"* van Jan Ghysels fs Jans.

(Rijksarchief Gent, fonds Hansbeke, bundel 144).

(1) Pachthof in de Voordestraat.

(2) Lange puntige degen.

EEN BETRAPTE INBREKER

Op 3 mei 1696 zat Jan Morthier fs. Pieter, 50 j. oud, *"ghesubstitueert officier (1) der prochie ende meerelickhede van Hansbeke"* in *"het huys van Philippe Van Maldeghem tavernier op den wijck van Reybroeck"* in gezelschap van Nyclays Mynsberghe, Joos Maryn en andere *"die waeren ghecommen om den vont te maken."* (2)

Omstreeks middernacht stapte hij op *"ende alear hij in sijn huys is gegaen"* hoorde hij *"een gheruchte van t'bassen van eenighe honden, presumeerende datter eenich vrent volck op de baene was."*

Zoals het een onverschrokken veldwachter past, verschool hij zich *"achter sijn huys omme aldaer te hooren ofte siene watter gaende was."*

"Corts daernaer" hoorde hij *"iet craecken aen het huysken, de aude smesse gheweest tot Reybrouck"* waarin *"Cathelijne Verniers fa. Jaecques jonghe dochter"* woonde.

Toen hij behoedzaam naderkwam, denkende aan "eenen dief die daer in wilde breken", was "het craecken ende brecken vande leucke ende het vallen van het cleem van het huysen" duidelijk hoorbaar. Hij hoorde ook "de deure oppendoen", iemand binnegaan en "iet roeren ende ramelen ande rebbanck (3) binnen het huysen."

Nadat hij "eenen stock ligghende achter sijn huys" had gehaald en terug was "ghecommen tot anden deurstijl" was de dief "besich met iets te verhandelen ende verlegghen."

Op dat ogenblik kwam iemand (die Cornelis Roobier vs. Gillis, jongman, 23 j. bleek te zijn) "lancxt de straette ende hem siende" is Morthier "naer hem stillekens toe gheloopen" zeggende: "Comt met mij, hier is eenen dief die wij sullen vanghen." Hij gaf Cornelis een mes "omme hem te assisteren ofte diffenderen in noot."

Intussen was Cathelijne Verniers, 28 j. oud, die te bed lag, "in haer eersten slaep sijnde" op het gerucht "wacker geworden". Toen de deur werd geopend was zij stillekens opgestaan "ende om uyt vreesse haer te solveren onder haere coetse (4) ghecropen"; zij hoorde "oppendoen haeren rebbanck waer inne lach haere cleederen ende lijnwaet ende montcost."

Vergezeld van Cornelis Roobier sprong de onbevreesde politiemans in het huysen en gaf in het donker de dief

*"eenen slach met den stock." "Hem retire-
rende tot ande deure" riep hij vervolgens
luidkeels "naer de ghebueren om ter
assistentie te commen, datter diefven
waeren" en zond zijn metgezel "ten huysse
van Philippe Van Maldeghem omme sijnne
corden."*

Op het alarm kwam Pieter Morthier, die als dienstknecht bij zijn broer woonde en er in de schuur sliep, toegelopen alsook Arent Le Parcq, Maryn De Meester fs. Adrian en Lieven Van Vynckt fs. Joos.

De inbreker, die intussen als Jacques Lamme fs. Pieter werd herkend, poogde nog *"uytten huysse te connen ende gaen loopen"*, maar kreeg van Pieter Morthier *"eenen stooft met sijn roer."* Hij werd tenslotte door de *"officier"* *"ghehantvast ende gheapprendeert"* en *"ter assistentie van Cornelis Roobier gheleveert ten huysse ende in handen van den heere Bailliu."*

Ondervraagd door de *"burchmeester ende schepenen mitsgaeders leenmannen der prochie ende leenhove"* van Hansbeke op 6 en 8 mei 1696, gaf Jacques Lamme noodgedwongen een opsomming van hetgeen hij gedurende de laatste jaren had gestolen en vertelde meteen aan wie hij de ontvreemde waar had verkocht :

- *drij meukens boucquit.. aen wijlent Jacques Coopman*
- *anden voorseyden Coopman.. 4 meuken cooren*
- *aen Joos Truye, thuwelijck gheweest met de wedewe vanden voornomden Coopman.. vier meuken rogghe*

- an de wedewe Jaecques Coopman, daernaer wedewe ende noch is van Joos Truye.. een meuken taruwe
- an Cathelijne De Rijcke een meuken taruwe
- aen Cathelijne Autermans twee meukens taruwe
- aen Pieter Rougens een broot van 12 à 13 pont
- ande wedewe Joos Truye 2 pont garen
- aen Jan De Reytere tot 3 à 4 mael 2 meukens coorne.. t'elcker reyse
- 3 à 4 meukens boucquit an Pieter Coopman ten diverssche stonden
- 6 meukens rogghe ende wel 8 meukens boucquit.. aen Pieter Coopman als aen sijn huysvrauwe
- aen Jaecques Colpaert diverssche reysen cooren taruwe boucquit ende vlas tot eenen steen
- an Jan De Clercq.. ontrent 3 pont garen
- anden voornomden Jan De Clercq een meuken lijnsaet
- eyers.. aen Jan De Clercq sijnne vrauwe ende dochters.. soo dyckmaels dat hij daer gheen ghetal en can af declareren
- an Jan Verstraette fs Jans een meuken taruwe
- aen dhuysvrauwe van Joos Juliaens.. een meuken taruwe ende 1/3 van een pont gaeren
- an Jan Bekaert.. een meuken taruwe
- an Jan Goethals een meuken taruwe

De verkochte waar werd ontvreemd "ten huysse van sijn vader ende moeder" en bij Geeraert Isserman, Jaspard De Sutter, Baudewijn Maenhaut en de weduwe Pieter Van Maldeghem.

In afwachting van het vonnis werd de gevangene opgesloten "*in de cepirage vanden Grave Casteele*" te Gent.

In een akte van 14 mei 1696 werd door de "*heeren Bailliu ende Mannen van Leene vanden Casteele ende Auderburch van Ghendt*" aan de wethouders van Hansbeke geadviseerd Jacques Lamme "*te condemneren op een schavot ter plaetse ordinaire ghegeesselt te worden met scherpe roeden tot den loopenden bloede, midtsgaeders te bannen uyt dese prochie ende heerlichhede ende uyt de provintie van Vlaenderen voor den tijdt van drij jaeren.*"

(Rijksarchief Gent, fonds Hansbeke, bundel 144).

- (1) Tweede veldwachter.
- (2) Den vont maken : verwant met *von(t)-nisse* : recht spreken.
- (3) Rebbanck < rechtbank = het aanrecht.
- (4) Bed.

A. MARTENS,
De Pinte

+

+

+

EEN PROBLEEM IN VERBAND MET HET OOSTVELD
TE HANSBEKE

Het Oostveld, op het gehucht Hamme, is blijkbaar een van de laatst in kultuur gebrachte gronden te Hansbeke.

In het "*lantboeck*", vernieuwd anno 1700 en in gebruik tot op het einde van het oud regiem (1), wordt het in het vierde beloop "Velde en Ham" onder het perceelnummer 235 nog aangeduid als :

"Het Oostvelt (2) ofte gemeeynte, groot achthien gemet twee hondert en vijftich roeden" (3).

Op een uittreksel (bijlage I) van de "*caerte figurative*" van Hansbeke, opgemaakt omstreeks 1700 door Joos De Deken gezworen landmeter, wordt dit eertijds uitgestrekt terrein, ter grootte van circa 8,5 ha., nader gesitueerd.

Gelegen in de noordoostelijke hoek van de "*prochie*" werd het omsloten door de meersen langsheen de "*beke ofte cale*" komende uit de richting van Bellem (Bellembeke) en door de "*oostdoncken*" bezijden de "*cruyscalene*" (Vaardeken), die de grens vormt tussen Hansbeke en Merendree.

Men bereikte het veld aan de westzijde langs de er doodlopende "*Hamme-stræte*" en in de zuidelijke hoek langs het "*Lockstraetjen*".

Op het einde van de 18e eeuw was het "Oostvelt" nog een grote onvruchtbare vlakte, bestaande *"in heye ofte weede, rondt begracht"*, doorkruist met enkele veldwegen.

Het was gelegen *"in 'tenclos vande jurisdictie van Nevel"* (4) en *"altijt vrij bleven van pointingen"* (5).

Het terrein werd sedert mensengeheugnis door de dorpelingen, die in het gehucht *"Hammestraete"* woonden, als gemeenschappelijke grond in beslag genomen.

Ze dolven er het leem uit de bodem, waarmede ze hun *"stedekens"* bouwden of herstelden; ze staken er turf, dat op stapels tot brandstof werd gedroogd; op zonnige plekken werd het groot vlas opengespreid; het schrale gras lieten ze afgrazen door hun vee; zelfs de *"kudde schaepen van het casteelgoet"* werd er soms samengedreven om te grazen.

Door de wethouders van Hansbeke werden deze werkzaamheden op het "Oostvelt" oogluikend toegelaten en niemand werd aangemaand hiervoor enige lasten te betalen.

Zelfs toen in 1768-1769 een *"sekeren persoon op tselve velt heeft gebauwt een woonhuys, ende afgedolfven een parcheel erve van ontrent 200 roeden van tselve velt, tot sijn ghebruyck sonder consent van iemand"* werd tegen deze onwetige ingebruikname niet gereageerd.

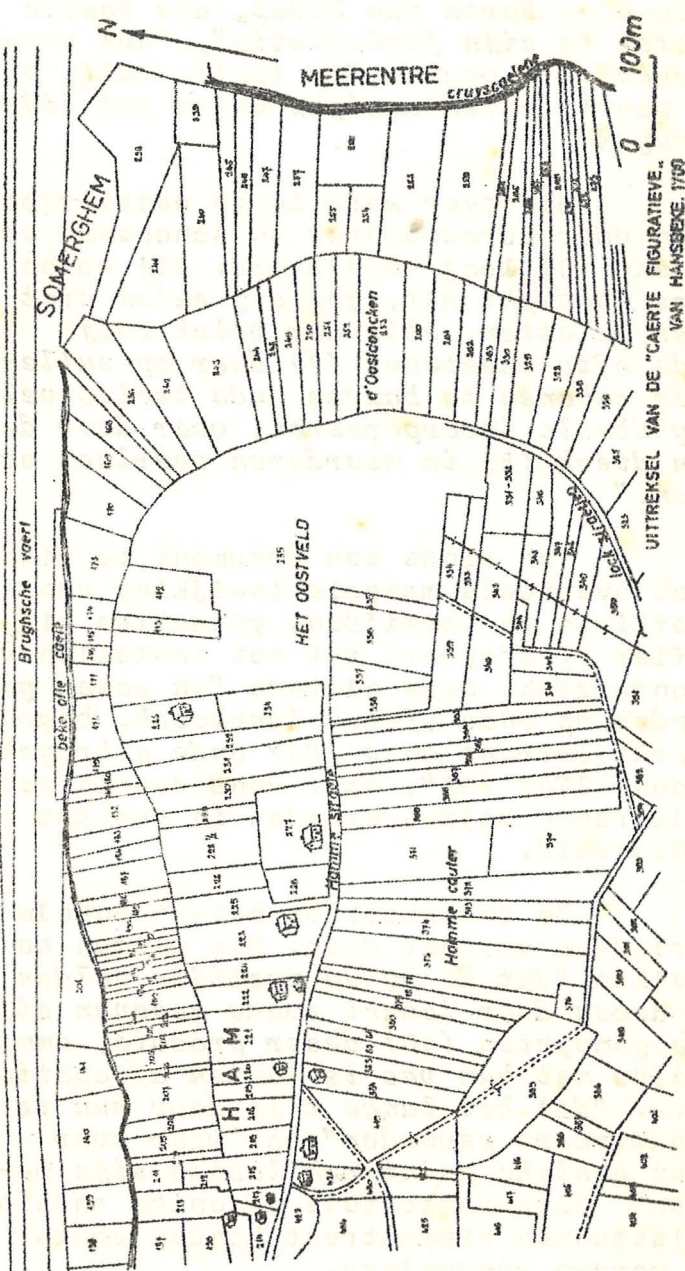
In 1773 werd bekend dat opnieuw *"een armen persoon, nochtans vremde ende*

*van Hansbeke niet gheboortigh, van inten-
tie" was op het Oostveld "ende met consent
vanden heer Baron van Nevel, als tselve
besloten in zijn jurisdictie", "een nieuw
huuseken" te bouwen "op tselve velt, ende
daer van te nemen eenighe erfve tot zijn
ghebruyck".*

Hierover werd in de wetsvergaderingen door burgemeester en schepenen van Hansbeke (6) lang gepalaverd; zij waren immers *"bedught dat, soo sij sulcx niet en connen beletten, alle arm volck tsij vremde ofte insetenen (7) daer op sullen commen cabanen te bauwen ende tselve velt int gheheele incorporateeren, waer door den armen disch (8) in meerderen overlust sal commen."*

Ten einde een argument te vinden om een eventuele massale inwijking van behoeftigen te vermijden, gelastten zij de griffier J. Steyaert tot het instellen van een onderzoek. Deze pluisde *"in eenen geuseerden op ende afstel lantboeck, begonst gemaect ontrent anno 1647 ende gebruyckt tot anno 1700 (9)"*, maar vond daarin geen ophelderende bijzonderheden in verband met het Oostveld.

Ze onderhoorden meteen enkele ouderlingen van het dorp. Die wisten te vertellen *"dat de selve partijen velden vóór desen door iemand soude gegeven sij aende gemeynten (10) deser prochie, omme de selve met hun vee te laeten aftepatieren"... "dat het lange tijt door hun is afgepatureert geworden" en "waer over noeynt eenighe pointynck lasten zijn betaelt."* Eigendomstitels of enige andere bewijsstukken hieromtrent konden echter niet worden voorgelegd.

UITTEKSEL VAN DE "CAERTE FIGURATIEVE" VAN HANSEKE. 1760

Brughsche vaert

de de die caert

MEERENTRE

CRUYSCHE

SOMERGHEM

HET OOSTVELD

d'Oostvelden

HANSE

Houtme couder

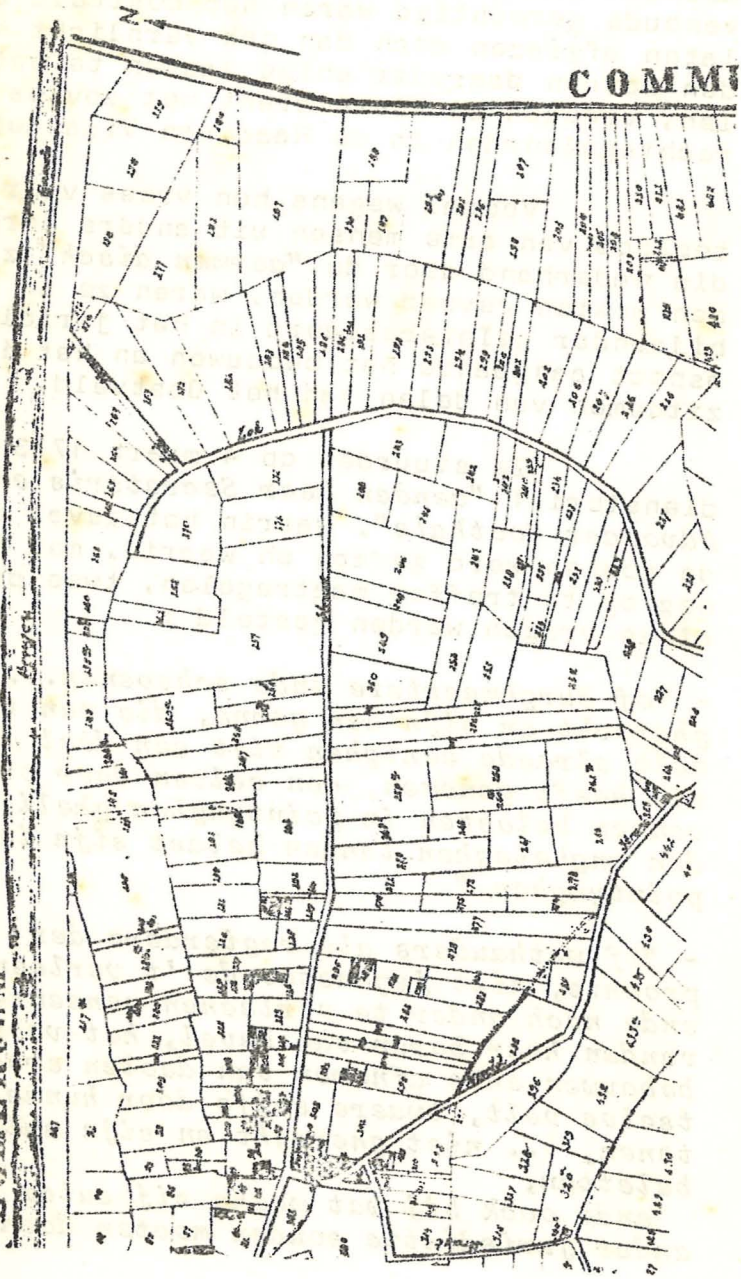
H A M

100m

OMGEVING VAN HET OOSTVELD-UITTREKSEL VAN DE POPP-KAART (HANSBEKE)

0 100 m

SOMERGEN

COMMUNE

Hoewel de gezagvoerders wel meenden dat de bewoners van de wijk Hamme vanouds gerechtigd waren het Oostveld te laten afgrazen doch dan ook verplicht konden worden daarvoor enige lasten te betalen, vroegen ze hieromtrent het advies van rechtsgeleerden in de Raad van Vlaanderen.

Vooraf wegens hun vrees voor een toeloop van arme mensen uit andere dorpen, die naderhand door de *"aermen disch"* zouden moeten gevoed worden, waren ze in het bijzonder geïnteresseerd in het juridisch aspect aangaande het bebouwen en het inbezitnemen van delen van het Oostveld.

Ze stuurden op 4 maart 1773 een dienstbrief *"aenden heer Secretaris ende Advocaet Goethals"*, waarin het geval uit de doeken werd gedaan en waarin, met het oog op te treffen maatregelen, twee precieze vragen werden gesteld :

- *"of Burghmeestere ende schepenen... niet gherecht en sijn den gonne, die van tselve velt alreede eenighen tijt een deel in besit heeft genomen, den selven daer over te connen belasten in pointynghen ghelijck den anhelegghen landen belast sijn in pointynghen."*

- *"of wethauders als regierders der prochie, niet jegenstaende 't verleende ende noch ander te verleenen consenten vanden heer baron van Nevel, het voorder bebawen ende afnemen van deelen erve van tselve velt, twaere selfs door hunne insetenen, ... niet gherecht en sijn sulcx te beletten,*

ende oock bij wat weghe sij sulcx op een ander jurisdictie souden moeten doen."

Reeds op 8 maart 1773 ontvingen ze een gemotiveerd antwoord van de gecon-sulteerde rechtsgeleerden.

In verband met de eerste vraag beriepen die zich op *"het reglement geema-neert voor de directie van het platten landt ten jaere 1672"* waarin werd geformuleerd dat *"niemant wie hij sij, die eenige gronden van lande in gebruyck heeft, vrije van pointingen en is, noghte en mag gelaeten worden."* Ze adviseerden derhalve dat de actuele gebruiker van het Oostveld *"ende de welcke, in het toecom-mende, deel ofte deelen van diere in het gebruyck sauden nemen, geobligeert ende bedwyngelyck sijn te contribuieren naer proportie van hun gebruyck in de pointin-gen ende settingen."*

In verband met de tweede vraag verwezen ze naar het decreet van 24 octo-ber 1750, waarin werd bepaald dat *"afse-tenen (11) die hun commen etabliseren op andere prochien schuldig sijn, ter indem-nitijdt van den aermen disch der selve prochie, versekeringe te geven tot con-currentie van hondert vijftig guldens... ende bij gebreke van diere buyten de prochie versonden moogen worden."*

Deze schadeloosstelling kon echter niet worden geëist van de ingewe-ken vreemdelingen die reeds *"geduerende den tijt van drij consecutive jaeren"* in het dorp woonden en tijdens deze periode de gebruikelijke *"settyngen ofte ander publicque lasten"* betaald hadden; ze hadden immers hierdoor het *"recht van wooninge"* verworven *"ende aldus oock van alimentatie ten laste van den aermen disch."*

Volgens de rechtsgeleerden dienden de demarches in verband met de borgstelling te worden verricht *"door den bailliu ofte officier der jurisdictie waer onder gelegen is de plaetse alwaer de vremdelingen hun willen etablisseren"* en derhalve, in het geval van het Oostveld, door de wethouders van Nevele. Dezen waren hiertoe van rechtswege verplicht *"tot soo verre dat indien sij dan of sauden blijven in gebreecke daer over thunnen laste geageert mag worden ende gevraeght alle schaeden ende intresten door den disch geleden ende te lijden."*

Met dit advies waren de wethouders van Hansbeke wellicht gerustgesteld.

Weliswaar konden ze de verdere ingebruikname van delen van het Oostveld niet beletten, maar de persoon die er zich enkele jaren tevoren had gevestigd en degenen die er gebeurlijk zouden komen wonen, mochten worden belast volgens grootte van het perceel grond dat in gebruik werd genomen. Bovendien dienden ze een borgten bedrage van 150 gulden te laten registreren, onder de verantwoordelijkheid van de wethouders van Nevele, hetgeen de *"aermen disch"* van Hansbeke een bepaalde zekerheid verstrekke niet in het onderhoud van de ingewekenen te zullen moeten voorzien.

Het zou interessant zijn de geschiedenis en de evolutie van de ontginning van het Oostveld nader te onderzoeken.

In ieder geval was het eertijds onvruchtbare Oostveld in de tweede helft

van de 19e eeuw praktisch volledig in
cultuur gebracht. Op de Poppkaart (bijla-
ge 2) werd het inderdaad reeds in onder-
scheidende percelen verdeeld. De Hamme-
straat werd dwars doorheen het verkavelde
veld doorgetrokken tot aan het Lok-
straatje, dat langs de oostelijke begren-
zing van de oorspronkelijk 8,5 ha grote
vlakte loopt.

(Rijksarchief Gent, fonds Hansbeke, re-
gister 6, los blad).

A. MARTENS,
De Pinte.

- (1) RAG, fds Hansbeke, reg. 7bis, fo 139v
- (2) Velt : mnl voor een met magere, gede-
genereerde bosjes bezaaide heide
Oost : plaatsbepaling.
- (3) Zie : *Oude landmaten*, Berichtenblad
1971, jrg. II, afl. 3
1 gemet = 300 roeden, 1 roede =
14,85 m²
- (4) Ingesloten rechtsgebied te Hansbeke.
- (5) Soort grondbelasting.
- (6) Frans Braet, baljuw, Pieter Van
Kerrebroeck, burgemeester, Joannes
Rombaut, Joannes Maenhaut, Pieter De
Schuyter, Gheeraert Standaert, Pieter
Van Nevel en Pieter Frans Vander
Plaetsen, schepenen.
- (7) Inwoners.
- (8) Armbestuur.
- (9) RAG, fds Hansbeke, reg. 5A en 5B.
- (10) Gemeaynte : gemeente : het volk, van-
daar de dubbele benaming van het
Oostveld.
- (11) Niet-inwoners.

BOMBOARE

DIALEKTWOORDEN EN -WENDINGEN uit het LAND VAN NEVELE

1. FLIEFLETTER (= vlinder)

Al in de vorige aflevering hebben wij, n.a.v. de benamingen voor de meikever, kunnen konstateren dat onze voorouders bepaald veel fantasie aan de dag hebben gelegd bij het geven van namen aan lagere maar heel bekende diersoorten. Een nog duidelijker voorbeeld hiervan zijn de namen voor de vlinder. In het Land van Nevele komt weliswaar vrij uniform het type *fliefletter* (en klankvarianten) voor, maar als wij er de studie van J.L. PAUWELS over de vlindernamen (1) op naslaan, dan kunnen wij zonder moeite voor de beide Vlaanderen alleen al ten minste 25 verschillende benamingen optekenen; o.a. *uil* (westen van West-Vlaanderen), *boterschijte* (Frans-Vlaanderen), *motte* (omgeving van Brugge), *mottevijver* (het Waasland), *vliegewouter en -bouter* (Zuid-Oost-Vlaanderen), *schoenlapper* (omgeving van Gent en Kortrijk), *botervijver en botersneppe* (ten oosten van Gent), *papiljon* (langs de taalgrens), *vliegeboute* (in een paar Meetjeslandse dorpen, o.a. Knesselare) en *fliefletter of -flat-ter/-flotter* (tussen Brugge-Gent-Kortrijk).

(1) J.-L. PAUWELS, *De vlinder*, in Handelingen van de Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie IX (1935), blz. 329-382 + kaart.

Hier interesseert ons alleen het laatste naamgevingstype omdat dat in het Land van Nevele voorkomt. Waar komt nu die benaming vandaan en hoe is men er-toe gekomen ze op het ons welbekende insekt toe te passen? (Vraag van A. Martens).

In enigszins andere vormen komt het woord al in oude stadia van diverse Germaanse talen voor, zodat wij mogen aannemen dat het geen Romaans leenwoord is maar een Germaanse oorsprong heeft.

Om de ontwikkelingsgang en de eigenlijke betekenis van het woord te achterhalen vertrekken wij van een van de oudst bekende vormen: Oudhoogduits *vīvaltra* of *fīfaltra* (1). De stam van dat woord is *falt*, waaruit het Mod. Duits *fallen*, *Falte* (Nederlands: *vouwen*, *vouw*) ontstaan is. Het achtervoegsel *-ra* is hetzelfde als Nederlands *-er*, dat bij de stam van een werkwoord gevoegd wordt om een persoon (of dier) aan te duiden die (dat) een handeling verricht (b.v. *kijk-er*, *werk-er*). Het voorvoegsel *fī-* is een "reduplikatie" van de beginklanken van de stam en geeft de notie "herhaling" weer. De betekenis van de grondvorm kunnen wij dan letterlijk als volgt weergeven: "*hij die (zijn vleugels) voortdurend vouwt*", een wel erg beeldende omschrijving van het diertje, dat inderdaad al vliegend of zittend voortdurend zijn vleugels open en dicht vouwt. De benaming

(1) F. KLUGE - W. MITZKA, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache* (Berlin, 1963 - 19de druk), blz. 183.

slaat dus op een opvallende karakteristiek van het insekt.

In het Middelnederlands vinden wij dat woord in de vormen *vivalter(e)* en *viveltere* terug (1). Hoe kunnen wij het huidige *fliefletter* daaruit afleiden? Naast *vivelter* zal ook wel een vorm *fifelter* bestaan hebben, met de stam *felt*. Verplaatsing (technische term: metathesis) van l en ook r in een woord is een verschijnsel dat wel vaker opgetreden is: b.v. Krist-Kerst, borne-bron, kolvenier-klovenier. Wellicht heeft zich in de stam *felt/falt* dezelfde ontwikkeling voltrokken, met als resultaat een stam *flet/flat*; misschien werd die overgang hier nog vergemakkelijkt door begripsassociatie met *fladderen/flodderen* (trouwens ook *flieflotter* komt voor). De ontwikkeling *fi*e → *fl*ie in het voorvoegsel is waarschijnlijk te verklaren als een aanpassing aan de nieuwe stam *flet/flat/flot* (beginklanken telkens *fl*), ditmaal misschien mee door associatie met *vliegen*. Tussen Middelnederlands *fifelter* en hedendaags *fliefletter* liggen dus twee klankwijzigingen die in de taalgeschiedenis wel meer waargenomen zijn: verplaatsing van l in de stam (die daardoor met *fl*- begon) en daarna in het voorvoegsel klankaanpassing aan de stam (analogiewerking). In ons geval zijn die twee klankwijzigingen wellicht mee in de hand gewerkt door associatie met resp. *fladderen/flodderen* en *vliegen*, de twee op-

(1) E. VERWIJS-J. VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek*, deel IX, kolom 569.

vallendste "handelingen" van de vlinder. Met die klankwijzigingen en vervolgens die associaties is bij de taalgebruiker het besef van de oorspronkelijke betekenis van *fliefletter*, nl. hij die (zijn vleugels) voortdurend vouwt, volledig verdwenen.

Straks is door de insekticiden ook het prachtige diertje verdwenen.

2. Een paar knikkertermen : BOLLEKET en LAVOOR

A. MARTENS (De Pinte) signaleerde me de beide woorden voor het dialect van Hansbeke met respektievelijk de volgende betekenis : grote knikker (= *bolleket*) en kleinere knikker met een vaal-grijze kleur (= *lavoer*). Of ze in heel het Land van Nevele met die betekenis gebruikt worden, heb ik nog niet kunnen nagaan (wie helpt ons in dat opzicht aan gegevens?). Wel meen ik op de vraag van dhr. Martens, nl. wat de herkomst van die woorden is, te kunnen antwoorden.

- BOLLEKET : op het eerste gezicht was ik geneigd dit woord rechtstreeks in verband te brengen met *ballen* of *ketsen* of een dergelijk klankschilderend woord. Verderop blijkt wel dat dat verband er heel waarschijnlijk ook is, maar wellicht maar sekundair.

Tot de primaire betekenis bracht me het Westvlaamse *bonket* (naast *bolleket*) dat dezelfde betekenis heeft. In het *Woor-denboek der Nederlandse Taal* (W.N.T.) is het woord in die Wvla. vorm opgenomen met vermelding van enkele bijvormen : *banket*,

bolket en *bolleket* (1). Verder lezen wij daar nog dat het een afleiding is van het znw. *bonk* en gebruikt wordt voor een grote knikker, oorspronkelijk zeker van been of ivoor, later ook van leem, glas, steen, ijzer, lood, enz. Van *bonk* wordt (ibid., kolom 357) de volgende betekenis opgegeven: "been van het dierlijk lichaam; inzonderheid de grote, grove hoofden of bollen der dijbeenderen van runderen en paarden". Uit enkele citaten blijkt nog dat die voorwerpen vanouds gebruikt werden bij het bikkel- of knikker-spel. *Bonk(et)* is dus waarschijnlijk het aloude woord voor het voorwerp waarmee het universeel verspreide knikerspel bedreven werd/wordt. Later is in onze streek het woord *bonk* in zijn oorspronkelijke betekenis, nl. onderdeel van een been, uit het taalgebruik verdwenen. Als knikkerterm bleef het (in de vorm *bonket*?) met een sekundaire betekenis bestaan. Op een bepaald ogenblik moet men het echter zijn gaan associëren met de beweging die het uitvoert, nl. *bollen*, en niet meer met zijn oorspronkelijke makelij (een *bonk* = bolvormig uiteinde van een been). Hierdoor werd *bonket* dan volksetymologisch *bol(le)ket*. Dat is natuurlijk een taalkundige veronderstelling, gebaseerd op louter taalkundige gegevens. Volledige zekerheid zouden wij kunnen krijgen als wij ook beschikten over een studie over het knikerspel door de eeuwen heen. Bij ontstentenis daarvan kan onze taalkundige veronderstelling het m.i. echter (voorlopig) wel doen. Terloops stippen wij nog aan dat de Nevelse schrijfster V. LOVELING

(1) W.N.T., deel III, kolom 362.

het woord gebruikte in haar roman *Een dure eed* (Amsterdam, 1891), blz. 181.

Tot slot zij nog gemeld dat *bolleket* in onze streek op zijn beurt allerlei sekundaire betekenissen gekregen heeft, b.v. in de volgende gezegden :
Ze heeft ogen als bolleketten (grote ogen)
en *Het regende bolleketten* (= grote hagelstenen).

- LAVOOR : Ook hier vonden wij in het W.N.T. wellicht het goede spoor bij het zoeken naar de oorsprong van het woord. In deel VIII, kolom 1189 wordt het voorgesteld als een vernederlandsing van het Frans *l'ivoire*; als stofnaam betekent het werkelijk ook ivoor, als voorwerpsnaam oorspronkelijk wel een ivoren knikker, later ook een knikker van marmer, glas, klei, enz. Uit de dialectwoordenboeken blijkt dat het woord als stofnaam (= ivoor) vrij algemeen verspreid is in de Zuidelijke Nederlanden. Als voorwerpsnaam (= soort van knikker) kent het een minder ruime verspreiding : buiten Oosten West-Vlaanderen is het me alleen voor Leuven (1) bekend. Verder wordt in alle Vlaamse dialectwoordenboeken duidelijk aangestipt dat *lavoore* de term is voor een witte knikker van marmer of gleierwerk. Dat maakt de in het W.N.T. voorgestelde etymologie (of herkomst) heel aannemelijk. Alleen moeten wij nog trachten na te gaan hoe *l'ivoire* → *lavoore* is kunnen worden. Ivoren knikkers zullen in de periode na de ontleening van het Franse woord wel uiterst zeldzaam geweest zijn, zodat de

(1) L. GOEMANS, *Leuvensch Taaleigen, Woordenboek*, dl. I, blz. 300.

associatie met de stofnaam ivoor (Frans *l'ivoire*) al vlug verloren is gegaan. Als voorwerpsnaam werd het voor de taalgebruiker een "ondoorzichtig" woord, waardoor "verkeerde" interpretatie van de Franse verbinding lidwoord + zelfst. naamwoord mogelijk werd: het lidwoord werd namelijk vastgekoppeld aan het naamwoord dat met een klinker begon (*l'ivoire* → *livoir(e)*) (1). Daarbij veranderde de onbeklemtoonde klinker van timbre (*i* > *a*) wat bij de vernederlandsing van Franse woorden vrij vaak gebeurd is (b.v. *faisant* → *fazant*). *Lavor* is dus een Romaanse ontlening; door een aantal betekenis- en klankontwikkelingen echter is bij de huidige taalgebruiker alle inzicht in de oorsprong van het woord verloren gegaan.

Waar het woord als voorwerpsnaam (nog) voorkomt, blijkt het een witte of witachtige soort van knikker aan te duiden, al zal in het ene dialect de betekenis wel wat enger of ruimer zijn dan in het andere. Voor Hansbeke signaleerde A. Martens me een heel enge betekenis (= een vaal-grijze glazen knikker); het lijkt me helemaal niet uitgesloten dat in andere dorpen uit de omgeving het woord wel wat algemener gebruikt wordt. Ander-

(1) Hetzelfde hebben wij in de vorige rubriek, n.a.v. *neuze*, kunnen konstateren bij Nederlandse verbindingen: cfr. *den uchtink* → *de nuchtink*, *den onkel* → *de nonkel*, *den euz(i)e* → *de neuze*. Bij *l'ivoire* heeft die "verkeerde" interpretatie niet overal plaatsgegrepen: in West-Vlaanderen en het Land van Waas bestaat naast *lavor* ook *avor*.

zijds is het ook mogelijk dat sommige dialekten uit de buurt het woord helemaal niet meer kennen. Dat is b.v. het geval in mijn geboortedorp Maldegem-Kleit, waar de Hansbeekse *lavor* een *saffarstekker* genoemd wordt. Mocht dat laatste woord ook in het Land van Nevele bekend zijn, dan kom ik daar in een volgende rubriek graag nog eens op terug. Wie bezorgt ons hierover meer inlichtingen?

J. TAELDEMAN.

+

+

+

1. VERSLAGEN

- Tekenwedstrijd voor de jeugd uit het Land van Nevele

Vanaf het begin heeft de H.K. de jeugd actief bij zijn werking proberen te betrekken. Men vooral moeten wij immers de belangstelling en de eerbied voor ons eigen kultuurgoed doorgeven. Na de succesrijke maar omslachtige fotowedstrijd van verleden jaar hebben de derde-gradsleerlingen ditmaal hun talent en hun fantasie mogen botvieren volgens een eenvoudiger maar ook wel kleurrijker en persoonlijker formule : een teken- of schilderwedstrijd rond een heemkundig thema.

Overigens was de organisatie + zoals vorig jaar : elke leerling kon deelnemen o.l.v. zijn onderwijzer(es). Daarna werden door een neutrale jury (Piet Van de Walle, Mariëtte De Paepe-Snauwaert en Willy Quintyn) een 150-tal werkjes weerhouden voor de ekspositie. Uit die 150 werd dan een winnaar per school aangeduid en aan 4 jonge artisten werd een bijzondere onderscheiding toegekend. Dat was geen eenvoudige taak, want de rijke pikturele traditie van Vlaanderen blijkt ook bij de jeugd van onze streek voortgezet te worden. Toch haalden zij een voor iedereen bevredigend resultaat uit de bus.

De proklamatie en de tentoonstelling hadden plaats op zondag 25 juni in het Nevelse gemeentehuis. Er was veel

jonge en oude belangstelling en de geestdrift over de behaalde resultaten was groot. Graag vermelden wij hierbij dat verscheidene gemeentebesturen hun sympathie ook in specie hadden laten blijken en ons een subsidie hadden verleend voor de aankoop van prijzen. Daarvoor danken wij hen van harte.

En nu de uitslag :

Laureaten van de eerste tekenwedstrijd :

Luc Hertoghe (Hansbeke)
Eric Naessens (Landegem)
Josiane Dhoore (Bachte-Maria-Leerne)
Christa Ysebaert (Meigem)

Daarnaast behaalde de volgende leerlingen de eerste prijs van hun school :

Hansbeke : Pascale Onderbeke
Landegem : Lucrèse Van Parijs
Lotenhulle : Bart Van Parijs
 Carine De Cokere
Meigem : Paul Dhaenens
Merendree : Erik De Neve
 Martine Everaerd
Nevele : Jan Janssens
 Marie-Claire Schelstraete
 Eddy Van Parijs
Poeka : Geert De Clercq
 Annie Maenhout
Poesele : Lutgarde De Boever
Vinkt : Ria De Rho
 Patrick Rogge
Vosselare : Christel De Winter
 Werner Schmit
Zeveren : Vera Vermeulen
 Dirk Rutsaert

2. AANKONDIGINGEN

Op de bestuursvergadering van 13 september werd de volgende (voorlopige) aktiviteitskalender voor het werkjaar 1972-73 samengesteld :

- 1 oktober : herfstwandeling door Zeveren.
- november : lezing over een volkskundig onderwerp in Bachte-Maria-Leerne.
- december : lezing over een aspekt van de lokale geschiedenis te Meigem.
- januari : statutaire vergadering te Nevele, waarbij een lezing door J. VAN DE CASTEELE over Buysse's verhaal "Het Hofje" en de historische achtergronden.
- februari : winterwandeling door Merendree.
- maart : geschiedkundige lezing.
- april : kennismaking met het Lovaert-orgel van Poesele o.l.v. Gh. POTVLIEGHE en daarna orgelrecital (wellicht door de befaamde organist Kamiel DHOOGHE)
- mei : lentewandeling of reisje naar Frans-Vlaanderen.
- juni : wedstrijd voor onze jeugd : "Schatten op Zolder" (Wa'es dadde ?).

Te gelegener tijd ontvangt elk lid over dat alles meer uitleg en wordt hij uitgenodigd aan die aktiviteiten deel te nemen.

3. BOEKENNIEUWS

- *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland. Nr. 22 (1971), 430 blz.*

Verleden jaar bestond onze bu-
renvereniging uit het Meetjesland 25 jaar.
Zij heeft zich in die tijdspanne heel
verdienstelijk gemaakt op het gebied van
de lokale historiografie en haar jaarboek
heeft een voorname plaats verworven onder
de geschiedkundige tijdschriften.

Symbolisch hebben zij hun jong-
ste jaarboek volledig gewijd aan Eeklo,
de hoofdplaats van het Meetjesland.

Voorzitter A. DE VOS schetst er
het ontstaan van het Eeklose stratennet
(blz. 6-102) en heeft het verder nog over
herbergnamen te Eeklo onder het Ancien
Régime (blz. 271-295).

Familiekundige W. STEEGHERS
schetst de kwartierstaat van Ed. L.
Neelemans (1820-1899), oud- burgemeester
van Eeklo en o.a. schrijver van de ge-
schiedenis van die stad (blz. 103-112).

L. STOCKMAN, ook lid van onze
vereniging, toont zich in twee artikels,
De afpaling van de keure van Eeklo (blz.
113-120) en *Het Goed ten Moere te Eeklo*
(blz. 121-156) een uitstekend kenner van
het verleden van zijn geboortestad.

In *Een eeuw Eeklo* (blz. 157-
249) schetst Dr. P. ROGGHE de sociaal-
economische geschiedenis van de stad tus-
sen 1830 en 1930. Centraal daarin zijn

het ontstaan en de doorbraak van het socialisme aldaar.

Een kortere bijdrage van W. HAMERLYNCK bevat een relaas van enkele misdrijven uit vroeger eeuwen (blz. 250-270).

Een fotografisch rijk geïllustreerde retrospectieve van Eeklo's geschiedenis is insp. A. RYSERHOVE's artikel *Oud Eeklo* (blz. 310-395). De laatste bladzijden bevatten een goede bibliografie van de Eeklose heemkunde.

Aan het einde van het boek herdenken A. DE VOS, A. RYSERHOVE en L. STOCKMAN de "nestor van de lokale geschiedschrijving in het Meetjesland", wijlen Arthur Verhoustraete.

Wij feliciteren onze burens uit het Meetjesland met dit nieuwe waardevolle jaarboek en wensen hen verder veel sukses toe.

Tot hun vereniging kan men toetreden door overschrijving van 250 F. op P.R. 60.40.56 van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, p.a. Gentstraat 13, Lembeke.

Wordt 1973 een heemkundig verbroederingsjaar ?

- Achiel DE VOS : *Geschiedenis van Ertvelde*, Uitg. v. h. Gemeentebestuur Ertvelde, 1971. LIV + 1083 blz. 400 F. (te bestellen bij het Gemeentebestuur van Ertvelde).

Alleen al bij een vluchtige kennisgeving komt zowel de specialist als de amateur onder de indruk van de grondigheid en de deskundigheid waarmee de schrijver zijn onderwerp aangepakt heeft. Weinig of niets uit het verleden van Ertvelde en Kluizen (nu gefusioneerd) is aan de aandacht van de begaafde historicus ontsnapt.

Het is een voorbeeld van een degelijke dorpsmonografie, die bovendien door de vrij eenvoudige verwoording en de relatief goedkope prijs ten volle toegankelijk is voor de "leek" in de geschiedschrijving.

De enige schaduwzijde is misschien dat zij juist in al haar kwaliteiten de "aankomende" historicus eerder ontmoedigt dan aanzet tot een gelijkaardige onderneming voor zijn eigen dorp... maar dat is dan weer een compliment voor de auteur.

- Robert BERNAERT, *Uit de kronieken van Sint-Laureins vóór 1900*, Twee delen. Bestellen bij de auteur, p.a. Gravenjansdijk, Bassevelde (totale prijs 300 F., te storten op P.R. 41.06.81).

Misschien iets minder groots opgevat dan het hierboven vermelde werk maar wellicht niet minder verdienstelijk is deze onderneming van ons medelid Z.E.H. Rob. Bernaert.

Een volledige geschiedenis van de poldergemeente kunnen wij deze publicatie weliswaar niet noemen : zij reikt maar tot 1900 en sommige aspecten, b.v.

de sociaal-ekonomische geschiedenis, komen er nauwelijks aan bod. Dat wordt echter vergoed door de verwerking van een schat aan genealogisch materiaal, dat gewoonlijk te schaars of te onsystematisch in dorpsmonografieën te vinden is. Aangenaam voor de lezer is ook de schrijftrant, waarin de auteur zijn liefde voor "Sente" en zijn bewoners niet tracht te verbergen.

Het geheel is eigenlijk ontstaan uit de vele aantekeningen die pastoor De Swaef op het einde van de vorige eeuw over Sint-Laureins gemaakt heeft. 100% wetenschappelijk zijn die misschien niet altijd te noemen (o.a. de bronnenopgave ontbreekt vaak), maar toch hangen zij een sprekend en ook getrouw beeld op van die mooie poldergemeente. De merkwaardige illustraties en de artistieke aanleg van de auteur hebben het werk bovendien in een aantrekkelijk, modern kleedje gestoken.

Een mooi debuut van een stille werker.

4. VARIA

- Het volgende (en laatste) nummer van deze jaargang bevat, naast de vaste rubrieken van A. MARTENS (Dorpsgebeurtenissen van vroeger), J. LUYSSAERT (naamverklaringen), A. JANSSENS (anekdoten uit Nevels verleden) en J. TAELEMAN (dialektrubriek), een aanvulling van Gh. POTVLIEGHE over Lovaert-orgels.

Andere bijdragen zijn erg welkom; zij dienen vóór 1 december aan de redactie overgemaakt te worden.

- Exemplaren van het Lovaert-nummer zijn nog wel te bekomen bij de auteur Gh. POTVLIEGHE, Brusselbaan 284a, Meerbeke.

- Onze oprechte gelukwensen aan allen die meegewerkt hebben aan de geslaagde tentoonstelling bij het gouden jubileum van de Nevelse Boeren- en Tuindersgilde.

- Tot nog toe verscheen op de kaft van ons berichtenblad steeds een foto of tekening uit een van de dorpen die tot ons werkgebied behoren. Alleen Sint-Martens-Leerne, Vinkt en Zeveren zijn nog niet aan de beurt gekomen. Dat geschiedt in de volgende drie afleveringen. Daarna moeten wij echter, om technische redenen, wellicht overschakelen op een vaste kaftversiering. Suggesties i.v.m. de uitwerking daarvan zijn ten zeerste welkom.

- Dit is de tiende gewone aflevering van ons berichtenblad. Veel woorden dienen daar niet aan verspild te worden. De redactie dankt uiteraard allen die er tot

nog toe in de een of andere vorm aan meegewerkt hebben. Zonder de verdienste van anderen te willen minimaliseren richten wij toch een speciaal woord van dank tot onze sekretaris, G. SCHAECK, die steeds naamloos en belangloos het uitzicht (vooral de tekeningen en kaarten) van de boekjes tot in de perfectie verzorgd heeft. Hoe bescheiden onze publikatievorm in wezen ook is, door zijn talent heeft het geheel een aangenaam uitzicht gekregen.

- Mogen wij onze leden die ergens anders een heemkundige bijdrage gepleegd hebben vragen dat zij in de mate van het mogelijke een overdruk deponeren in ons archief (p.a. Stationsstraat 113, 9840 Landegem). Ook de verenigingen waarmee wij onze publikaties uitwisselen verzoeken wij hun zendingen aan het hierboven vermelde adres te richten.

+

+

+

I N H O U D

J. T., In Memoriam A. SCHELSTRAETE	130-131
Bij de kaftfoto	132
A. JANSSENS, Zanten uit Nevele. .	133-138
J. LUYSSAERT, Elk lid zijn naam (IV).	139-141
A. MARTENS, Dorpsgebeurtenissen uit vroeger eeuwen. . .	142-150
A. MARTENS, Een probleem in ver- band met het Oostveld te Hansbeke	151-159
J. TAELEMAN, Bomboare.	160-167
KRONIEK - Verslagen	168-170
Aankondigingen.	171
Boekennieuws.	172-175
Varia	176-177
Inhoudsopgave	178

+

+

+

HEEMKUNDIGE KRING "HET LAND VAN NEVELE"

- Voorzitter : J. LUYSSAERT
Poeldendries 11
9840 Landegem
- Ondervoorzitter : A. MARTENS
Koersveldlaan 36
9720 De Pinte
- Sekretaris-
Penningmeester : G. SCHAECK
Vosselarestraat 16
9840 Landegem
P.R. 62.79.81
- Archivaris : J. VANDEVELDE
Stationstraat 113
9840 Landegem
- Redaktie-
sekretaris : J. TAELEMAN
Muizendale 10
9840 Landegem
- Bestuursleden : A. BAUWENS - Meigem
I. BUYSSE - Poeke
G. DE ROO - Lotenhulle
A. JANSSENS - Nevele
R. LEENKNECHT - Hans-
beke
- Verantwoordelijke uitgever : J. TAELEMAN
Muizendale 10
9840 Landegem